

Чубінська Н.Б.

Національний університет «Львівська політехніка»

**ХАРАКТЕРНІ РИСИ СУТНОСТІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
У СФЕРІ ОСВІТИ**

Встановлено, що зміцнення системи освіти України полягає в єднанні народу навколо цінностей суспільного та особистого життя. Сьогоднішні та попередні наукові пошуки управління у сфері вищої освіти, в основу яких покладено забезпечення інтересів людини, зумовлюють об'єктивну необхідність запровадження перевірених у світі та часом основ управління, а саме – розширення публічного управління у сфері вищої освіти. Визначено, що вища освіта пройшла через велику кількість реформаційних процесів, і, якщо раніше, розглядаючи сферу управління вищою освітою, можна було говорити, що вона більшою мірою підлягає державному управлінню, то сьогодні це управління вже поправу може називатися публічним. Метою статті є характеристика основних рис сутності публічного управління у сфері вищої освіти. Проведене дослідження дало змогу виділити основні об'єкти, суб'єкти, принципи та функції публічного у сфері вищої освіти. У результаті аналізу понятійно-категоріально апарату сформовано відповідну контексту модель, яка зображає ключові понятійно-структурні елементи поняття «публічне управління у сфері вищої освіти». Визначено, що об'єктом публічного управління у сфері вищої освіти є всі її аспекти, зокрема політичні, господарські, соціально-економічні, культурні елементи, які становлять невіддільну частину функціонування вищої освіти. У результаті встановлено, що суб'єктами публічного управління у сфері вищої освіти виступають дві групи: громадянське суспільство, недержавні організації та органи державної влади. Визначено, що предмет публічного управління у сфері вищої освіти охоплює всі процеси, які виникають у результаті освітньої та педагогічної діяльності вищих навчальних закладів. Виділено функції публічного управління у сфері вищої освіти, такі як визначення та ранжування проблем, пов'язаних з освітнім процесом; сприяння розв'язанню проблем щодо системи: влада – освіта – громадяни; здійснення публічного контролю за освітнім процесом у вищих навчальних закладах; оцінка ефективності реалізації управлінських рішень; організація механізмів нормативно-правового поля функціонування закладів вищої освіти.

Ключові слова: управління, державне управління, публічне управління, освіта, публічне управління у сфері освіти.

Постановка проблеми. З настанням незалежності наша держава вже мала у своєму арсеналі потужну мережу вищих навчальних інституцій, які мали повноцінну тоді матеріально-технічну базу та славилися високою якістю освіти. Але з плином часу рівень оснащення та інші показники стали поступово відставати від аналогічних у розвинених країнах Європи, що стало ще однією передумовою докорінного перегляду усталених методів державного управління у сфері вищої освіти та заміни його на публічне, яке поставило б українську вищу школу на один рівень із системами освіти розвинених країн Європи та всього світу.

Зміцнення системи освіти України – це єднання народу навколо цінностей суспільного й особистого життя. Сьогоднішні та попередні наукові пошуки управління у сфері вищої освіти, в основу яких покладено забезпечення інтересів

людини, зумовлюють об'єктивну необхідність запровадження перевірених у світі та часом основ управління, а саме – розширення публічного управління у сфері вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми дослідження ключових аспектів публічного управління були увагою багатьох учених, зокрема: К. Аллен, Дж. Бостон, Д. Вальдо, В. Вільсон, Р. Дарендорф, Д. Кетлі, Д. Осборн, Л. Отул, Т. Пітерс, Р. Прістюс, Розенблум, А. Турен, Д. Фельдман, С. Гантінгтон, К. Худ, Г. Шмідт та інші.

Попри це, питання характеристикації ключових рис сутності публічного управління у сфері вищої освіти за сучасних умов є досі актуальною проблемою для дослідження.

Метою статті є характеристика основних рис сутності публічного управління у сфері вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні сама категорія вищої освіти зазнала докорінних змін, з огляду на це велика кількість науковців трактує це поняття по-різному. До прикладу, Є. Рибанов [1, с. 27] трактує це поняття в контексті ринкових взаємовідносин, визначаючи його як послугу, яка трансформувалася на товар специфічного характеру, який надається особі в окремий часовий період. Водночас виробниками цього товару або ж освітньої послуги виступають установи вищої освіти, а споживачами можуть бути всі громадяни, які заявили про бажання отримати вищу освіту та мати при цьому певний освітній рівень. Ця послуга є близькою за своєю суттю до суспільного товару, оскільки вона в один і той самий час споживається порівню визначеною групою студентів, задовольняючи суспільні запити та потреби професійно підготовлених кадрів, й одночасно близька до індивідуального товару, оскільки надається в індивідуальному порядку.

Якщо звернутися до офіційних законодавчих актів нашої держави, то вперше це визначення було згадано 1991 року в Законі України «Про освіту» [2] та трактувалося як «система освіти, що забезпечує фундаментальну наукову, професійну та практичну підготовку, здобуття громадянами освітньо-кваліфікаційних рівнів відповідно до їхніх покликання, інтересів і здібностей, удосконалення наукової та професійної підготовки, перепідготовку та підвищення їхньої кваліфікації». Пізніше, у 2014 році, цей Закон втратив чинність і на зміну йому прийшов Закон України «Про вищу освіту» [3], у якому це поняття визначалося як «сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, морально-етичних, інших компетентностей, здобутих у вищому навчальному закладі (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищим, ніж рівень повної загальної середньої освіти».

На нашу думку, поняття «управління вищою освітою» треба трактувати як діяльність суб'єктів управління різних рівнів, що у своїй сукупності спрямована на розвиток системи освіти, поліпшення її матеріально-технічної бази та наближення її до європейських і світових стандартів, із метою отримання максимально можливого освітнього ефекту.

Якщо досліджувати саме мету державного управління вищою освітою, то сьогодні більшість науковців дотримується думки, що вона полягає в інституціональному забезпеченні функціональної

діяльності та гармонійного розвитку галузі вищої освіти, а також у формуванні та підтримці її саморегуляції на загальнодержавному, регіональному та локальному рівнях. [4, с. 60].

Зважаючи на поставлену мету, формується діяльність, яку ставить перед собою система державного управління у сфері вищої освіти [5, с. 62]. (рис. 1).

Сьогодні вища освіта пройшла через велику кількість реформаційних процесів, і, якщо раніше, розглядаючи сферу управління вищою освітою, можна було говорити, що вона більшою мірою підлягає державному управлінню, то сьогодні це управління вже поправу може називатися публічним. Це зумовлено тим, що за своєю суттю державне управління в системі вищої освіти представлене сукупністю органів різної ієрархії, поміж якими поділено управлінські функції та вся діяльність яких спрямована на нормування сфери вищої освіти відповідно до чинних законодавчих норм [6, с. 27]. Таке вузьке розуміння управління вищою освітою вже не може існувати в сучасному європейському суспільстві, частиною якого є Україна.

З огляду на це сьогодні варто говорити про таке явище, як публічне управління сферою вищої освіти. Зокрема, основними відмінними рисами публічного управління сферою вищої освіти від державного управління є такі [4, с. 33]:

- трансформації основних принципів управління з «наказувати, перевіряти, карати» на «мотивувати, підтримувати та коригувати»;
- зміна застарілих, статичних підходів управління на гнучкі й такі, які відповідають реаліям функціонування сфери вищої освіти;
- нівелювання важливості бюрократичних норм і процесів на користь тактичним і стратегічним рішенням, які спрямовано на поліпшення галузі вищої освіти та задоволення інтересів і потреб усіх учасників освітнього процесу;
- активізація громадського контролю на всіх ланках публічного управління сферою вищої освіти;
- делегування частини повноважень і управлінських функцій громадським організаціям та іншим інституціям.

З огляду на це суть публічного управління у сфері вищої освіти полягає у формуванні цілеспрямованої взаємодії публічних інституцій з юридичними та фізичними особами в контексті реалізації нормативно-правових документів, що стосуються галузі освіти та забезпечення її функціональної діяльності. Отже, саме публічне

Рис. 1. Діяльність системи державного управління у сфері вищої освіти

Сформовано автором за даними [5]

управління у сфері вищої освіти сьогодні повною мірою відповідає очікуванням і вимогам сучасного українського суспільства.

Зважаючи на проведений нами аналіз, ми можемо визначити, що об'єктом публічного управління у сфері вищої освіти є всі її аспекти, зокрема політичні, господарські, соціально-економічні, культурні елементи, які становлять невіддільну частину функціонування вищої освіти.

Зі свого боку, суб'єктами публічного управління у сфері вищої освіти виступають дві групи: громадянське суспільство, недержавні організації та органи державної влади.

Що стосується предмета публічного управління у сфері вищої освіти, то тут треба зазначити, що він майже не відрізняється від предмета державного управління і також охоплює всі процеси,

які виникають у результаті освітньої та педагогічної діяльності вищих навчальних закладів.

До основних принципів публічного управління у сфері вищої освіти віднесемо:

1. Принцип верховенства закону, який передбачає, що здійснення будь-яких управлінських дій у сфері вищої освіти повинно бути тільки в межах дотримання чинного законодавства і в ніякій формі не суперечити йому.

2. Принцип демократичності. Так, яким би чином публічне управління у сфері вищої освіти не здійснювалося, її невіддільною частиною є народ і громадськість, для яких ця вища освіта й функціонує насамперед.

3. Принцип підзвітності й підконтрольності передбачає, що повинна бути чітка ієрархія щодо самої системи публічного управління у сфері

вищої освіти, і це повинно стосуватися не тільки навчальних закладів, але й органів влади.

4. Принцип відкритості. Усі дії системи публічного управління у сфері вищої освіти повинні бути прозорі та відкриті для всіх охочих і українського народу зокрема.

5. Принцип соціальності. Дії органів державної влади не повинні обмежуватися лише інституційними аспектами системи вищої освіти, а стосуватися її працівників і студентів.

До функцій публічного управління у сфері вищої освіти віднесемо: визначення та ранжування проблем, пов'язаних з освітнім процесом; сприяння розв'язанню проблем щодо системи: влада – освіта – громадяни; здійснення публічного контролю за освітнім процесом у вищих

навчальних закладах; оцінка ефективності реалізації управлінських рішень; організація механізмів нормативно-правового поля функціонування закладів вищої освіти.

Висновки. Проведене дослідження дало змогу виділити основні об'єкти, суб'єкти, принципи та функції публічного у сфері вищої освіти. Ми, за результатами аналізу понятійно-категоріально апарату, сформувавши відповідну контекстну модель, яка зображає ключові понятійно-структурні елементи поняття «публічне управління у сфері вищої освіти». Попри це, не всі аспекти було враховано й тому надалі, під час дослідження основних підходів до формування системи публічного управління у сфері вищої освіти, варто дослідити основні цілі, завдання та рівні.

Список літератури:

1. Рыбнов Е.И. Развитие системы высшего образования в период рыночных трансформаций: институциональный и кадровый аспекты. СПбГАСУ. Санкт-Петербург, 2001. 30 с.
2. Про освіту : Закон України від 23 травня 1991 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12/paran41#n41>.
3. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/155618/paran1151#n1151>.
4. Босак О.З. Публічне управління як нова модель управління у державному секторі. *Державне управління: теорія та практика* : зб. наук. пр. Харків : вид-во «Магістр», 2010. № 2.
5. Крисюк С.В. Державне управління освітою : навч. посіб. для слухачів, асп., докторантів спец. «Державне управління освітою». Київ : НАДУ, 2009. 220 с.
6. Коломоєць Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 576 с.

Chubinska N.B. CHARACTERISTIC FEATURES OF THE ESSENCE OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE SPHERE OF EDUCATION

It has been established that the strengthening of the educational system of Ukraine lies in the unity of the people around the values of public and private life. Today's and previous scientific studies of management in the field of higher education, which are based on ensuring human interests, determine the objective need for the implementation of the world-proven and time-tested foundations of management, namely the expansion of public administration in the field of higher education. It was determined that higher education went through a large number of reform processes, and if earlier considering the sphere of higher education management, one could say that it is more subject to public administration, today this administration can rightfully be called public. The purpose of the article is to characterize the main features of the essence of public administration in the field of higher education. The study made it possible to identify the main objects, subjects, principles and functions of the public in the field of higher education. As a result of the analysis of the conceptual and categorical apparatus, a model corresponding to the context was formed, which reflects the key conceptual and structural elements of the concept of "public administration in the field of higher education". It has been determined that the object of public administration in the field of higher education is all its aspects, including political, economic, socio-economic, cultural elements that make up an integral part of the functioning of higher education. As a result, it was established that the subjects of public administration in the field of higher education are two groups: civil society, non-governmental organizations and public authorities. It has been determined that the subject of public administration in the field of higher education covers all processes that arise as a result of educational and pedagogical activities of higher educational institutions. Highlighted public administration in higher education, such as the definition and ranking of problems associated with the educational process; assistance in solving problems according to the system: power-education-citizens; implementation of public control over the educational process in higher educational institutions; assessment of the effectiveness of the implementation of management decisions; organization of mechanisms of the normative-legal field of functioning of higher educational institutions.

Key words: governance, public administration, public administration, education, public administration in the field of education.